

Zhrnutie

Predkladaná národná správa o ľudskom rozvoji je v poradí šiestym vydaním národnej správy o Slovensku. Tieto správy sa od r. 1995 usilujú o pravidelné zhodnotenie podmienok, ktoré majú rozhodujúci vplyv na kvalitu života v krajine. Prierezový charakter minulých vydaní postupne nahradilo monotematické zameranie na vybrané problémy ľudského rozvoja na Slovensku. Správy sa tak v uplynulých rokoch venovali napríklad regionálnym rozdielom, rodovej problematike alebo chudobe.

Táto dvojročná edícia správy sa zaoberá zdravím človeka. Dôvodov na výber tejto témy je viacero: zdravie je pilierom koncepcie ľudského rozvoja, patrí medzi najväčšie životné hodnoty a je predpokladom dosiahnutia plnohodnotného života. Význam, ktorý ľudia pripisujú zdraviu, je zrejmý aj z prieskumov verejnej mienky, v ktorých respondenti zaraďujú oblasť zdravotníctva medzi najpálčivejšie spoločenské problémy. Výrazný nárast nespokojnosti so starostlivosťou o zdravie zo strany verejného zdravotníctva naznačuje prehlbujúce sa problémy zdravotníckeho systému v SR.

Zdravotná starostlivosť je však len jedným z faktorov, vplývajúcich na zdravotný stav obyvateľstva. Rovnako, ak nie významnejšie, pôsobia na zdravie faktory preventívneho charakteru, ktoré nemusia mať priamu súvislosť so zdravotnou starostlivosťou. Toto poznanie na Slovensku absentuje, resp. nie je dostatočne rozšírené. Zdravotný stav slovenskej populácie je z viacerých hľadísk neuspokojivý, na čom majú podiel aj faktory súvisiace so životným štýlom obyvateľstva.

Cieľom predkladanej správy je – na základe analýzy hlavných determinantov zdravia a ich vplyvu – definovať opatrenia, ktoré prispejú k zlepšeniu zdravotného stavu obyvateľstva. Autorský tím sa snaží o vyvážený pohľad na preventívnu aj liečebnú stránku zdravia. Publikácia neobsahuje konkrétne návrhy nových terapeutických postupov či zdravých stravovacích spôsobov. Zámerom správy je poukázať na pozitíva a snáď ešte viac na nedostatky v rôznych sférach ľudského rozvoja, ktoré vplývajú na zdravie, a na základe týchto poznatkov formulovať rámec opatrení vedúcich k postupnému zlepšovaniu ukazovateľov zdravia. Autori publikácie chcú prispieť k širšej osвете a diskusii o problematike zdravia, o jeho faktoroch, o význame preventívnych a liečebných opatrení, a v neposlednom rade o zodpovednosti jednotlivca a spoločnosti za zdravotný stav populácie.

Prvá kapitola je zdôvodnením tematického zamerania správy. Sumarizuje význam zdravia pre rozvoj ľudí a načrtáva úzke prepojenie zdravia s ostatnými dimenziami rozvoja. Kapitola obsahuje aj stručný prehľad hlavných záverov predchádzajúcej národnej správy.

Verejnosť považuje zdravie za hlavnú hodnotu života, avšak ľudia majú tendenciu spoliehať sa viac na liečenie ochorení ako ich predchádzanie zdravím prospešným správaním. Tento prístup je do veľkej miery odrazom spoločenského vývoja v uplynulých desaťročiach. Vzájomná interakcia zdravia a ľudského rozvoja je jednoznačná: zdravý človek má zvyčajne lepšie predpoklady na dosiahnutie plnohodnotného života ako jedinec s narušeným zdravím. V spoločnostiach na vyššom stupni rozvoja sú populácie spravdli zdravšie.

Druhá kapitola sa svojim obsahom čiastočne odkláňa od hlavnej témy správy. Autori sa venujú vývoju slovenskej spoločnosti v rokoch 2001-2002. Jednotlivé časti kapitoly obsahujú stručný prehľad uplynulého vývoja vo sfére politiky, hospodárstva, trhu práce, vzdelávania. Súčasťou kapitoly je zhodnotenie významných opatrení ekonomického a sociálneho charakteru, prijatých alebo navrhnutých v tomto období. V závere jednotlivých častí druhej kapitoly sa autori vracajú k hlavnej téme správy. Kapitola obsahuje aj tradičnú diskusiu o ukazovateľoch ľudského rozvoja, ktorá je zameraná taktiež na zdravie.

Vnútropolitický vývoj na Slovensku v uplynulých dvoch rokoch bol ovplyvnený najmä parlamentnými voľbami na jeseň 2002, ktorých výsledok je predpokladom pokračovania stabilného demokratického vývoja a lepšieho konsenzu ohľadom nevyhnutných reforiem. V ekonomickej diskusii dominovala naďalej vysoká nezamestnanosť a jej negatívne dôsledky na sociálnu situáciu obyvateľov, ale aj pokrok SR v integračných procesoch, ktorý okrem iného pomohol zatriktívniť krajinu pre zahraničných investorov. Vývoj v školstve a vzdelávaní nepriniesol prevratné zmeny v kvalite vzdelávania, bolo však naštartovaných viacero nádejných legislatívnych a inštitucionálnych zmien. Medzi najvyššie hodnotené ekonomické a sociálne opatrenia v rokoch 2000-2002 zaradila odborná verejnosť prijatie SR za člena OECD, prijatie novely zákona o konkurze a vyrovnaní a schválenie zákona o slobodnom prístupe k informáciám. Medzinárodné hodnotenie podmienok ľudského rozvoja neprinieslo pre Slovensko výrazné zmeny; SR svojim umiestnením v rebríčku indexu ľudského rozvoja potvrdila postavenie medzi krajinami na vysokom stupni rozvoja.

Tretia kapitola je hlavnou časťou publikácie. Autori analyzujú zdravotný stav obyvateľstva cez ukazovatele chorobnosti a úmrtnosti, porovnávajú vývoj a trendy so zahraničím. Kapitola obsahuje rozbor vybraných determinantov zdravia, s dôrazom na životný štýl a zdravotnú starostlivosť. Časť venujúca sa situácii v slovenskom zdravotníctve zahŕňa podrobnú analýzu hlavných príčin súčasného

kritického stavu celého systému. Kapitola poukazuje na problematiku práv pacienta ako klienta zdravotníckych služieb.

Medzi hlavné znaky demografického vývoja na Slovensku patrí zastavenie prirodzeného prírastku obyvateľstva a postupné starnutie populácie. Očakávaná dĺžka života mierne narastá, zdravotná situácia populácie, najmä mužskej časti, však pomerne výrazne zaostáva za najrozvinutejšími krajinami. Medzi hlavné príčiny tohto stavu patria, okrem historických súvislostí, negatívne trendy v kľúčových faktoroch zdravia. Medzi tieto možno zaradiť napríklad nárast spotreby tabaku, nezdravé stravovacie návyky, zhoršenú sociálnu situáciu najmä u časti populácie s nízkym vzdelaním a problémami na trhu práce, ale i krízu v zdravotníctve. Slovenské zdravotníctvo trpí absenciou reformy, ktorá by sa popasovala s problémami súvisiacimi s dostupnosťou zdravotnej starostlivosti, kvalitou služieb, finančnou udržateľnosťou systému, vysokou korupciou. Pacient v súčasnom systéme nehrá podstatnú úlohu.

Štvrtá kapitola je zhrnutím hlavných zistení a víziou „ozdravenia“ zdravia. Kapitola poukazuje na potrebu komplexného prístupu k otázkam zdravia. Autori definujú základný rámec opatrení mimozdravotníckeho a zdravotníckeho charakteru, ktoré majú potenciál postupného zlepšovania zdravia na Slovensku. Návrh reformy zdravotníctva vychádza z existujúcej stratégie, na príprave ktorej sa podieľali spoluautori predkladanej národnej správy.

Opatrenia mimozdravotníckeho charakteru zahŕňajú predovšetkým primárnu prevenciu. Pre lepšie smerovanie preventívnych opatrení je potrebné skvalitniť monitoring rizikových faktorov zdravia. Rovnako dôležité je zlepšovanie prístupu verejnosti k informáciám o rizikách zdravia. Predchádzanie zdraviu škodlivých vplyvov súvisí predovšetkým so zmenami v správaní. Medzi priority patrí boj proti fajčeniu a zmeny v stravovacích návykoch. Reforma zdravotníctva by mala posilniť vzťah medzi tým, čo občania do systému vkladajú vo forme odvodov a daní, a tým, čo z neho dostávajú v podobe zdravotníckych služieb. Dôležitým krokom reformy bude nájdenie optimálneho mixu medzi solidárnosťou a osobnou zainteresovanosťou. Zastavenie narastajúceho dlhu v sektore zdravotníctva si vyžiada systémové zmeny vo financovaní zdravotnej starostlivosti, organizácii a inštitucionálnej zodpovednosti, ktoré sa budú týkať nákupcov a poskytovateľov služieb, rezortného ministerstva aj samotného občana. Reforma bude smerovať k zvýšeniu zodpovednosti občana za vlastné zdravie, na čo bude musieť nadviazať systém adresnej pomoci zraniteľným skupinám obyvateľstva.

Publikácia obsahuje *Štatistickú prílohu*, ktorá ponúka prehľad základných ukazovateľov ľudského rozvoja za SR, rebríček vybraných ekonomických a sociálnych opatrení z obdobia r. 2000-2002, ako aj medzinárodné porovnanie krajín podľa indexu ľudského rozvoja a rodovo-rozlíšeného indexu rozvoja.